

Ջատագոլութիւն Սիրոյ-Կեանքի-Մահ-
ուան երրեակ (Trittico) մը:

Դիւթանք և բաղձանքներ, Մահուան
պարը, Թիթեանիկներ, Գարուն, Մագդա-
ղինէ, զՅիսուս ճանչնալէն առաջ-հանդի-
պումը-վերջը, ուր կը ներկայացուի կնոջ
ընկերական դերը, և այլն: Աճէմեանի մէջ
ծանր և բարդ կը մնայ, նոյն նկարին

վրայ շատ մը գաղափարներու խտացումը,
ինչ որ ապագային զանազան մեկնու-
թիւններու առիթ պիտի տայ. հասուն
հասակը պիտի գայ սրբագրելու:

Կը մաղթենք որ երիտասարդ նկարչին
վերելքը որ կեանքի պայքարով սկսած
միջազգային փառքով վերջանայ: Վստահ
ենք և կը սպասենք:

Հ. Վ. ՅՈՎՀԱՆՆԵՍԵԱՆ

ՆԿԱՐԻՉ ԶԱՐԵՆ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ԵՒ ԻՐ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԵՍԸ - Ի ՄԻԼԱՆ

Ծնած ի Սամսոմ՝ 1907ին, կրած ամբողջ սարսափը սուրի և հուրի՝ մեր ցեղին աւելի քան կէսի
առնելի ըմբռնումի օրերուն, կ'անցնի ապա Յունաստան և որքանիստ հաստատութեամբ մը ծոցէն
բախտը կ'ունենայ Դիտաիա անցնել մեր Միլթարեան խմամակալութեամբ գիրկը, չամառօտ դադարէ
մը վերջ ի Ֆիեսսոյ (Փատուա)՝ Ուխտիս կարգադրութեամբ կը դրկուի Միլամ՝ Յունաստանէն հա-
ւաքուած խումբ մը որքերու և ապա Կ. Պոլսէն եկած «Բեմնդիկտոս Ժն» որքանոցի աշակերտաց հետ:
Ի սկզբան երաժշտութեամբ, ապա ընդունի մկարչութեամբ մուկից ինքզինք. Միլթարեան
Ուխտիս վարիչներն ալ նկատի առնելով Չ. Մուլթաֆեանի գեղեցիկ ծիրքերը մկարչութեամբ, զինքն
արծանագրեցին որպէս Մուրատեան թոշակաւոր. և այսպէս Մուլթաֆեան մախապատրաստակամ
շրջանէ մը վերջ 1929ին յաճախեց կամոնաւորապէս Միլամի Brera նկարչական ճեմարանը, և
երկու տարիէն՝ 1931ին, յաջողութեամբ անարտեղ ընթացքը՝ վկայականով ստանալով Maestro (Ու-
սուցիչ) իր անխոնջ մուկիւրումը գեղարուեստական այդ ճիւղին և փայլուն յաջողութիւնը մպաստաւոր
պայմանն եղան իրեն համար որով շարունակուեցաւ թոշակը տարի մ'եւս կատարելագործելու իր
մասնագիւղը. և Մուլթաֆեան 1932ի Նոյեմբերին սկիզբները ամեմափայլուն կերպով անցմընելով պե-
տական քննութիւններն Հռոմի մէջ՝ ստացաւ Բրոֆեսոր տիտղոսը, և իր պատրաստած աւարտաճառը
արժանացաւ տպագիր հրատարակութեամբ:

Բայց ինչ որ զարմացուց մանաւանդ Միլամի գեղարուեստագէտներն ու մկարչները՝ այս մոր-
ընծայ մկարչին յամբարձմութիւնն էր. եւ իսկապէս, ո՞վ կրնար հաւատալ թէ մոր շրջանաւարտ մը,
և այն քիչ տարիներու մէջ հասունցած, առանց մախմական մեծ ու կամոնաւոր պատրաստութեամբ՝
ցուցահանդէս մը տար իր մկարչներուն, որոնց շատը աշակերտութեամբ օրով էր սկսած, և ուշը
գրաւէր ամենուն:

Եւ իսկապէս Միլամի ամէնէն մեծ թերթերն ամգամ խօսեցան և դրուատեցին տաղանդաւոր հայ
մկարչիչը, որ արուեստի ըմբռնում, յատուկ գիծեր ու գաղափարներ ունէր:

Յամբարձմութիւն ըսինք, բայց պարագայ մ'ալ շեշտենք:
Որքան որ ճեմարանի դասերուն հետեւող, սակայն իր զարգացումը անծնական ըլլում ճիգե-
րու և յամառ ուսումնասիրութեամբ կը պարտի, որոնց շնորհիւ ծեւացաւ իր մէջ հեղինակը:

Բարեկամներու և ծանօթներու միջոցաւ բախտաւոր կ'ըլլար Մուլթաֆեան որ Macehi՝ Դիտաիոյ
մէջ մեծ հեղինակութիւն վայելող արուեստի քննադատը ամծամը կու գար իր մկարչները տեսնելու,
և արուեստի այդ գեղեցիկ մոյշմներուն հաւանելով՝ ինքն իսկ կը փութար կարգադրել ցուցահանդէսը:

Անմպաստ պարագայ մը միայն. Նորընծայ մկարչին տրամադրուած սեմնակները շատ մեղ ու
փոքր ըլլալուն, ան չէր կրցած ամբողջ գործերը ցուցադրել. ընտրած էր միայն փոքրէք և ամոնց
մէջէն ալ երազաշունքը. Այս է պատճառը որ քննադատները միայն դիմամկարներուն ու կեանքէն
առնուած շարադրութեանց մասին է որ կ'արտայայտուին:

Այս կէտը շեշտել կարելոր սեպեցինք որպէսզի Macehi ի տողերը - զոր ստորեւ թարգմանաբար
պիտի տանք - կարդացողը չմտածէ թէ հոն մշամակուած և գովեստով խօսուած գաղափարապաշտ
մկարչները տկար ըլլալուն համար քննադատներէն մկատի չեն առնուած. Անոնք ձգուած են ուրիշ
յարմար առիթի մը:

Macehi ի հեղինակաւոր խօսքերէն առաջ յիշենք համառօտիւ իտալական, մամաւանդ Միլամու
թերթերուն մէջ երեւցած դատաստանները Մուլթաֆեանի արուեստին մասին:

Popolo d'Italia. — «... Հայ մ'է Զարեհ Մուլթաֆեան, որ իր ուսումը
կատարելագործած է մեր Գեղարուեստից վարժարանին մէջ, աշակերտելով Rapettiի

և Alciatի: Անիկա նկարչութեան կը նուիրուի մեծ խանդավառութեամբ և ունի
լաւագոյն ընդունակութիւններ՝ որոնք ի յայտ կու գան յատկօրէն ցուցադրուած
նկարներուն մէջ և առաւելապէս կը կեդրոնանան դիմանկարչական արուեստին մէջ»:

Gli Artisti. — «... Նկարիչը որ մեզի կը ներկայացնէ Macchi, իր գեղարուես-
տական բարձր յատկութիւններուն համար արժանի է ամէն տեսակ գնահատութեան:

Չ. Մուլթաֆեան (ինքնամկար)

Մուլթաֆեան coloriste մ'է. անոր երանգա-
ւորումի եղանակը կը խանդավառէ դիտողին
խորագոյն զգայնութիւնը: Սակայն հաւասար
տիրականութեամբ և կորովով կը զգայ ու
կը ներկայացնէ նկարագիրը գծագրական
այնպիսի ճարտարութեամբ, որ շատերուն
տրուած չէ: Մուլթաֆեան նկարիչ մըն է
երիտասարդ, բայց արդէն կազմուած»:

Giornale d'Arte. — «... Հայ երի-
տասարդ նկարչին անհատականութիւնը բո-
լորովին տարբեր է: Մուլթաֆեան յեցած
արուեստի հաստատուն օրէնքներուն վրայ,
հասարակութեան կը ներկայանայ իրբեւ ար-
դէն իսկ կազմուած արուեստագէտ:

Իր բոլոր գործերուն մէջ կը զգացուի
վստահ ձեռքի մը ճարտարութիւնն ու տիրա-
կանութիւնը, ճաշակաւոր երանգաւորումով:
Ամէն բանէ առաջ անշփոթելի դիմանկարիչ
մ'է, որ կը մեկնէ դէմքը սահուն և յան-
դուգն արուեստով: Իր զանազան գործերը,
ինչպէս «Պաշտօն խառնատեղի» և «Խառ-
նածիլը», գունաւորման և կառուցման կորովն ունին, մեծ վարպետներու հաւասար»:

չիմա խօսքը տամք Macehi ի:

«ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ ԶԱՐԵՆ»

Արուեստագէտներու տունը (Casa degli Artisti) որ արդէն կը պարծի շատ
մը օտար նշանակելի արուեստագէտներ ծանօթացուցած ըլլալուն համար մեզի, այս
յոյժ դեռատի նկարչով մեզի կը ներկայացնէ նկարներու զանազանեալ ամբողջու-
թեան մը մէջ հայ մը, Մուլթաֆեան Զարեհ:

Հայաստան, որքան ալ հեռու արուեստի կեդրոններէ, և որքան ալ՝ որպէս ազգ՝
հալածական ու տարաբախտ, նոր չէ արուեստին համար:

Բնականօրէն իր բոլոր արուեստագէտները որոնք ամէնքն ալ ցոյց տուած են
յատուկ խառնուածք մը (temperamento), քիչ մը աշխարհիս ամէն կողմը ցրուած են:

Հայկական արուեստի փառաւորութիւնը ցուցնելու համար կը բաւէր Էտկար
Շահին - հրաշալի արուեստագէտը ժանտաջուրի - որ Փարիզի մէջ ամբողջ խումբի
մը պարագլուին է և արդէն տիեզերական համբաւի տէր դարձած է:

Այս անգամ սակայն խօսքը կը դառնայ հայու մը շուրջ որ Դիտաիոյն ստա-
ցած է իր նախնական ուսումը և մկրտութիւնը արուեստին մէջ:

Օտուած ընդհանուր ամենանրբին զգայնութեամբ, սրուած նաեւ իր մանուկ և
պատանեակ շրջանին, վրդոված ներքին թշուառութիւններէ, Մուլթաֆեան ի սկզբան

խորհած էր երաժշտութեան նուիրուիլ: Ջութակի ուսումը բաւական ատեն զբաղցուց զինքը. բայց յետոյ, երբ Միլիթարեան հայրերու խնամակալութեան տակ վեներտիկ եկաւ, այս հմայիչ դշխոն անոր մէջ արթնցուց իսկական կոչումը, վեներտիկեան աս-

Զ. Մուլթաֆեան. — Ֆաշեան բանաստեղծը

նա ատոր բազմաթիւ ապացոյցները կու տայ, որմէ ոմանք իսկապէս նուրբ գործեր են թէ՛ գիտութեան և թէ՛ նկարագրի տեսակէտով:

«Երկու գլուխ»ներու փորձը (étude) որ բաւական մեծ է, դիմանկարի փորձերը՝ այնքան գեղեցիկ ցայտունութեամբ, տպաւորութիւնները՝ կտրուկ բայց իմաստալից ամփոփութեամբ, ամէնէն աւելի նշանակելիներն են:

Փժագրութեան ուժեղ տիրապետութիւնը, բնականօրէն իր գեղարուեստական գործունէութիւնը մղած են դէպ ի դիմանկարը: Ոմանք զօրեղապէս զանգուած՝ պարզ գոյներով — ինչպէս «Ֆաշեան բանաստեղծ»ինը, կամ աւելի լայնօրէն բացատրուած՝ ինչպէս իր ինքնանկար դէմքը, որոնց մէջ գեղեցիկ կերպով կը յայտարերուի նմանութիւնը բնագրին հետ — անոնք կը կազմեն նոյնասեռ (omogenea) և վստահ արտադրութիւն մը: Ուրիշ նկարներու մէջ դէմքերը ցեղաբանական յատուկ արժէք մը կ'առնեն. այսպէս՝ զանազան տիպարները, ուսումնասիրուած հանճարեղ կերպով, հայերու, իսառնաժիններու:

Զ. Մուլթաֆեան. — Մահ և ճիւղեմը

«Հայ մամիկ»ին մէջ իրականին է որ կը մօտենայ, բնակարանի նկար, ինչպէս «Կօշկակարներ որ կ'աշխատին» նկարին մէջ: Բայց իսկական կատարեալ (completo) պատկերի հետազօտութեան մէջ՝ ենթակայական յղացումով, Մուլթաֆեան դեռ տատամսոտ է ընտրութեան մէջ երկու ուղիներուն, մէկուն՝ որուն շարադրութիւնը իրականին վրայ կ'ուսումնասիր-

ուի, իրականութեան հանապազօրդ կեանքով. միւսին՝ որուն իրականութիւնը կը վերանայ երեւակայութեամբ քնարերգական գաղափարով մը:

Ատոր կը վկայէ մեծ «Բանաստեղծարիւնը» որուն մէջ նա թելադրել կ'ուզէ, մըրկախառն ամպերով, Արամազդի տեսիլը: Երեւակայութիւնը վառ է հոն, և նկարը կը հասնի ողբերգական մեծութեան մը ուժգնութեան: Ուրիշ նախափորձեր — նոյն ուղիով — են Լիտաի արուճանակը, «Ղազարոս Յարութիւնը» և «Մահ և կեանք»ինը եւն:

Սակայն Մուլթաֆեան ամենազգայուն է նաեւ դաշտանկարի հրապոյրներուն, որուն բանաստեղծութիւնը կ'ըմբռնէ, վեներտիկ (Campo S.ta Margarita) կամ Լիկարեան ափուրի (Finalmarina — Սազատանաւ մը) ծիածանի երանգաւորումներուն մէջ:

Բայց նորագոյն բացօթեայ փորձերու մէջ է որ կը զարթնու և կը հաւաստուի իսառնուածքի այդ նկարիչը, աւելի ինքնատիպ և վճռական: Այդ փորձերուն առաջնակարգն է «Ծիծաղը» ուր գունագեղումի թրթռուն տըպաւորականութիւնը կը պահէ միանգամայն գծագրութեան խստութիւնը, որուն ամենանորին ապացոյց մըն է «Տժգոյն ծաղիկներ»ու փորձ մը, իսկապէս թանկագին իր ելեւէջով:

Յիրաւի ամէն նկար, ամէն տպաւորութիւն, արժանի է մեկնութեան. բայց այդ բանը յառաջարանի մը սահմանէն անդին կ'անցնի:

Բաւական է հասարակութեան ուղղութիւն առնել՝ փնտրելու և ճանչնալու համար հազուագիւտ ձիրքերը այս երիտասարդ նկարչին, ծնողեամբ օտարական (ծնած ի Հայաստան 1907 ին) բայց կըթութեամբ իտալացի, որուն մէկ ընտիր հաւաքածոն է որ կը ներկայացնէ մեզի այսօր Սրուեստուգեաներու տունը: Անուրանալիօրէն գեղեցիկ ապագայ մը բացուած է անոր, եթէ ան ասպարէզ և եղանակ ունենայ ներդաշնակելու և հաւասարակշռելու իր զանազան ձրգտումները, ազատ ամէն դպրոցէ կամ տաճարէ (chiesuola):

ԿՈՒՍԹԱՆՅՈՒՅ ՄԱՔԻՒ»

Դեռ երէկ էր, անցնող Նոյեմբերին, որ Մուլթաֆեան Հոմի մէջ կը պսակուէր նկարչի դափնեպսակով. և սակայն այսօր անուն մը ստեղծած է ան արուեստագիտական մարզին մէջ: Բրոֆ. Աճէմեանէ յետոյ

Զարեհ Մուլթաֆեան. — Հայ մամիկը

Զարեհ Մուլթաֆեան. — Ծիծաղը

որ արդէն փայլուն յաղթանակներ կը տանի խաղիայէն վերջ Գրանսայի մէջ՝ Զ. Մուրաֆեան է որ Մուրաֆեան սաներու բժիշկ — ճարտարագէտ — քիմիագէտ — դեղագործ պարին մէջ կը ծաղկի որպէս գեղարուեստի նուիրուող հոգի:

Կը մաղթենք որ յարաճուն ըլլայ իր վերելքը դէպ ի արուեստի անմատոյց գաւաթները, ի պարծանս հայ հանճարին և Մ. Ռափ. դարաւոր հաստատութեան:

ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՊՍԱԿԱՒՈՐ ԶՈՅԳ ՄԸ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԵՒՍ

Նկարիչ Մուրաֆեանէ զատ, 1932ի ընթացքին համալսարանական վկայական ստացան մասնագէտի տիտղոսով մեր երկու սաներն եւս, Յակոբ Դաւիթեան և Յովսէփ Գաւրանտիլեան:

ՅԱԿՈԲ ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ծնած ի Քեպիւսիէ (Սուեփա, Անտիոք) 1909ին, Մուրաֆեան ձրիավարժ սաներու կարգէն, շնորհիւ իր տոկուն և յարատեւ աշխատութեան աւարտեց մեր Վենետիկ Մ. Ռափ. վարժարանը 1925-1929. և ի վարժատնութիւն իր աշխատանքին և ազնիւ ու կարգապահ ընթացքին՝ արժանի դատուեցաւ Մուրաֆեան համալսարանական թոշակի: 1929ի աշնան անցաւ Փարիզ և արձանագրուեցաւ Ecole Nationale des Ponts et chausséesի ընթացքին: Զոհողութեամբ և օրինակելի ջանքերով արձակուրդի օրերուն շահեցաւ նախապատրաստական ամբողջ տարւոյ մը ընթացքը և 1929-32 շրջանին՝ երազ ու փայլուն կերպով աւարտեց յիշեալ բարձրագոյն հաստատութեան ընթացքը, ստանալով Շինարարական Գիտություններ — Ingénieur des Constructions Civiles — տիտղոսը: Հայրենիք վերադարձին ան արդէն իր ազգային կրթական և գիտական լուրջ պաշարով և հայրենասէրի ու բարոյագէտի առաւելութիւններով փայլելով՝ կոչուեցաւ որպէս Վարիչ-Տնօրէն Լաւորիկէի (Լաթաքիոյ) Մ. Յակոբեանց Ազգ. վարժարանին, ունենալով իրեն գործակից չորս ուսուցիչ և հինգ ուսուցչուհի: Աշակերտութեան թիւը 250 է:

Մասնագիտութեան մը փայլուն ասպարէզը թողած, յանձն առնել կրթական գործ մը, եթէ մեծ զոհողութիւն մըն է շատերու համար, սակայն ազգասէր հոգւոյ մը համար՝ որպիսին է Պ. Յ. Դաւիթեան, նուիրական գործ մը կը դառնայ, հետեւելով անմահ Պէշիքթաշլեանի և նմաններու լուսահետ շաւղին:

Բարոյական մաքուր կրթութիւն և տոհմային գիտութեանց աւանդումը միայն կրնան կանգնել ազգը և փրկել օտարացումէ: Եւ որքան մեծ է մեր սերունդին կարօտութիւնը այս մասին, այնքան մեծ է ազգին գնահատութիւնը և քաջալերանքը մեր դաստիարակներուն հանդէպ. բաւ է որ անոնք ունենան պահանջուած ձիրքերը:

ՅՈՎՍԷՓ ԳԱՎՐԱՆՏԻԼԵԱՆ (Տրապիզոնցի), նոյնպէս աշակերտ Մ. Ռ. վարժարանի, քառամեայ շրջանէ մը յետոյ (1928-32) անցեալ ամառ Դեղագործի վկայական ստացաւ Փաւիայի համալսարանէն և յետ պետական յաջող ըննութեան մ'ալ ան մտաւ գործնական ասպարէզին մէջ:

Երեքին ալ մեր լիասիրտ մաղթանքները փայլուն յաջողութեան՝ ազգանուէր գործունէութեամբ:

ԽՄԲ.

ԶԱՐ ԱԶՔԵՐ

Դաշտն էր խոպան. բազուկն երկաթ՝ մըշակին Զայն կը ճեղքէր թուխ կոշտերով դէզ առ դէզ, Երկու գոմէշ դեռ չըտեսած սամետին Կառչած էին գութանին հետ լարի պէս:

Եղջիւրներուն փայլը կ'անցնէր լեռնէ լեռ Զըպարտ երգի վանկերուն հետ հօտաղին. Թանձըր շոգին ալօսէն դուրս կը ժայթքէր Ու գինով էր մըշակն հոտով թարմ հողին:

Մինչ երկընքի պարզութենէն ցորեկուան Արեւն անոնց հասակին հետ կը խաղար, Ու կը զըծուէր աշխատանքի յուշարձան Լայնափեռեկ ալօսին մէջ միալար:

Փարիզ, 1932

Օձահըմայ երբոր հայեացք մը դեղին Զար աչքերով շանթեց ճամբուն եզերքէն. — Ահ կ'ուզէի որ այժմ իսկոյն քար կըտրին Մըշակն այս ժիր ու գոմէշներն հըրեղէն: —

Ու կանգնեցաւ հիացումով դիւական Խարդաւանող աչքերուն մէջ ժահր ու թոյն. Բայց անհոգ էր մըշակն երգով յաղթական. Եղջիւրներէն աստղեր կախած երկնագոյն:

Յանկարծ դըպան դեղին աչքերն ուլունքին. — Անէ՛ծք, գոչեց ու սարսափով հեռացաւ. Երկու ժայռեր պատառեցան դղրագին, Մրրիկի պէս նախանձը չար սուզուեցաւ:

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՏԱՆԵՍԵԱՆ

ՀԵԾՈՒԹԻՒՆ

Կ'ոնջես արբենալ ես այս իրիկուն, Սրտիս հետ՝ լացող հովերուն յանձնել Կեանքի դառնութիւնն ու խորհուրդն անել. Կ'ուզեմ արբենալ ես այս իրիկուն:

Ինչո՞ւ սընանիլ յիշատակներով, Անոնք բերաւոր վէրքեր կը բանան. Ճամբաս երկար է, կարօտս անսահման, Ինչո՞ւ սընանիլ յիշատակներով:

Մարտի տրտմանոյշ, աստղագարդ գիշեր, Զայն տուր ցաւերուս՝ և օրը՛ հոգիս, Աստղերուդ լոյսով առաջնորդէ՛ զիս. Մարտի տրտմանոյշ, աստղագարդ գիշեր:

Տանիքներուն տակ ննջող աղանի, Քու անմեղ սիրով և անոյշ քունով Հաղորդէ՛ հոգիս՝ յոգնած ու գինով. Տանիքներուն տակ ննջող աղանի:

Դամբանին վերեւ սըգաւէ՛ր նոճի, Իմ հոգւոյս պէս լուռ, խոհուն ու դալար, Եղի՛ր հովանի՝ մարմնի՛ս ցրտահար, Դամբանին վերեւ՝ սըգաւէ՛ր նոճի:

Տերեւներուն մէջ սրտառու՛ւզ զեփիւռ, Քրտնագոծ ճակտիս համբոյր տուր նորէն, Իջի՛ր ուսերուս, կուրծքիս, մեղմօրէն, Տերեւներուն մէջ սրտառու՛ւզ զեփիւռ:

Ժայռին կատարէն թաւալո՛ղ ջըրվէժ, Փըրփուրներուդ հետ արցունքներըս տար Ծովերէն անդին ափունքներ օտար. Ժայռին կատարէն թաւալո՛ղ ջըրվէժ:

Գիշերուան ծոցէն ծագո՛ղ արշալոյս, Ճառագայթներուդ ջերմութեամբ օծէ Վէրքերը սրտիս՝ խորո՛ւնկ ու դըժնէ. Գիշերուան ծոցէն ծագո՛ղ արշալոյս:

Երկնից ու երկրի հըզօ՛ր Արարիչ, Ո՛յժ տուր քայլերուս, աղօթք չըթնեիրուս, Զախճախ գընացքիս դո՛ւն ներշնչէ յոյս. Երկնից ու երկրի հըզօ՛ր Արարիչ:

Նշդրակուած սրտիս կեանք տուր վերըստին, Նորոգէ՛ իմ մէջ սէր ու մեղեդի, Ես ճակտիդ համար կը հիւսեմ դափնի. Նշդրակուած սրտիս կեանք տուր վերըստին:

ՀՐԱԶ ՔԱՅԱՐԵՆՑ